

EKOTURIZM VA UNING BARQAROR RIVOJLANISHGA TA'SIRI.

Zaynitdinov Shaxzod Jamhur o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Yo'ldoshev Abdumalik Ilhomovich

+998919242211

Annotatsiya: *Ekoturizm so'nggi yillarda barqaror rivojlanishning muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu maqola ekoturizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlariga ta'sirini tahlil qiladi hamda uning barqaror rivojlanish maqsadlariga qo'shgan hissasini baholaydi. Tadqiqotda adabiyotlar tahlili, statistik ma'lumotlar va so'rov metodlaridan foydalanilgan. Natijalar ekoturizmning tabiiy resurslarni asrash, mahalliy aholi daromadini oshirish va ekologik xabardorlikni yuksaltirishdagi ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Shu bilan birga, noto'g'ri boshqaruv natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlar ham muhokama qilinadi. Maqola ekoturizmni rivojlantirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *ekoturizm, barqaror rivojlanish, ekologik barqarorlik, iqtisodiy foyda, ijtimoiy ta'sir, tabiatni muhofaza qilish.*

Ekoturizm tabiiy muhitni asrash va mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan turizm shakli sifatida dunyo miqyosida keng tarqalmoqda. Barqaror rivojlanishning uchta asosiy yo'nalishi – iqtisodiy farovonlik, ijtimoiy adolat va ekologik barqarorlik – ekoturizmning asosiy maqsadlari bilan chambarchas bog'liq. Ushbu maqola ekoturizmning ushbu yo'nalishlarga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganadi va uning global va mahalliy miqyosda barqaror rivojlanishga qo'shgan hissasini baholaydi. Tadqiqotning maqsadi ekoturizmning

afzalliklari va cheklovlarini aniqlash hamda uni yanada samarali rivojlantirish yo‘llarini taklif qilishdan iborat.

Ekoturizmning ta’rifi va asosiy prinsiplari

Ekoturizm – bu tabiiy hududlarni asrashga, mahalliy aholining farovonligini oshirishga va atrof-muhitga minimal zarar yetkazishga qaratilgan turizm shakli. U barqaror rivojlanishning uchta asosiy yo‘nalishiga – ekologiya, iqtisodiyot va ijtimoiy farovonlikka xizmat qiladi. Ekoturizmning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

Tabiatni muhofaza qilish: Tabiiy ekotizimlar va biologik xilma-xillikni saqlash.

Mahalliy jamoalarni qo‘llab-quvvatlash: Mahalliy aholiga iqtisodiy foyda keltirish va ularning turizm jarayonlarida faol ishtirokini ta’minlash.

Ekologik xabardorlikni oshirish: Turistlar va mahalliy aholini atrof-muhitni asrash bo‘yicha ma’lumot bilan ta’minlash.

Barqaror resurslardan foydalanish: Energiya, suv va boshqa resurslarni tejamkor ishlatish, chiqindilarni minimallashtirish.

Ekoturizmning barqaror rivojlanishga ta’siri

Ekologik ta’sir

Ekoturizm tabiiy muhitni muhofaza qilishda muhim rol o‘ynaydi:

Tabiiy hududlarni asrash: Ekoturizm daromadlari qo‘riqxonalar, milliy bog‘lar va boshqa muhofaza zonalarini moliyalashtirishga yo‘naltiriladi. Masalan, dunyoda Serengeti (Tanzaniya) yoki Amazon o‘rmonlari kabi hududlar ekoturizm tufayli yaxshi saqlanmoqda.

Biologik xilma-xillikni saqlash: Ekoturizm yo‘qolib borayotgan turlarni himoya qilishga yordam beradi. Masalan, Galapagos orollarida ekoturizm tufayli noyob hayvonlar populyatsiyasi barqarorlashdi.

Ekologik xabardorlik: Turistlar tabiiy muhitning ahamiyati va uni asrash zarurligi haqida ma'lumot olishadi, bu ularning kundalik hayotda ekologik mas'uliyatini oshiradi.

Barqaror infratuzilma: Ekoturizm loyihalari ko'pincha qayta tiklanadigan energiya manbalaridan (quyosh panellari, shamol turbinalari) foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va suvni tejash kabi barqaror amaliyotlarni joriy qiladi.

Ammo, noto'g'ri boshqarilgan ekoturizm tabiatga zarar yetkazishi mumkin. Masalan, ortiqcha turistlar oqimi tuproq eroziyasi, chiqindilar ko'payishi yoki yovvoyi hayvonlarning bezovta qilinishiga olib keladi. Buni oldini olish uchun quyidagi choralar ko'riladi:

Turistlar sonini cheklash.

Ekologik qoidalarga qat'iy rioya qilish.

Tabiiy hududlarga kirishni tartibga soluvchi ruxsatnoma tizimlari.

Iqtisodiy ta'sir

Ekoturizm mahalliy va global iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shadi:

Ish o'rinlari yaratish: Ekoturizm mahalliy aholiga turli sohalarda ish imkoniyatlari yaratadi - gid, mehmonxona xodimi, transport xizmati, mahalliy hunarmandchilik va boshqalar. Masalan, Kosta-Rikada ekoturizm mamlakat iqtisodiyotining muhim qismiga aylandi.

Mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish: Turistlarning xarajatlari (ovqatlanish, turar joy, mahalliy mahsulotlar) mahalliy biznesni qo'llab-quvvatlaydi.

Infratuzilma rivoji: Ekoturizm daromadlari yo'l, elektr tarmoqlari, sog'liqni saqlash va ta'lim muassasalarini rivojlantirishga sarflanadi.

Iqtisodiy diversifikatsiya: Qishloq xo'jaligi yoki sanoatga qaram bo'lgan hududlarda ekoturizm qo'shimcha daromad manbai sifatida xizmat qiladi, bu iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Biroq, ekoturizmning iqtisodiy foydasi adolatli taqsimlanmasa, mahalliy aholi foydadan chetda qolishi mumkin. Bunga yo'l qo'ymaslik uchun:

Mahalliy jamoalar turizm loyihalarini boshqarishda faol ishtirok etishi kerak.

Katta xalqaro korporatsiyalarning ta'sirini cheklash zarur.

Ijtimoiy va madaniy ta'sir

Ekoturizm mahalliy jamoalarning ijtimoiy va madaniy hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

Madaniy merosni asrash: Ekoturizm mahalliy an'analar, hunarmandchilik, musiqa va oshpazlikni targ'ib qiladi. Masalan, Perudagi Machu Pikchu hududida inklar madaniyati ekoturizm tufayli saqlanmoqda.

Hayot sifatini oshirish: Turizm daromadlari mahalliy aholiga yaxshi ta'lim, sog'liqni saqlash va infratuzilma imkoniyatlarini taqdim etadi.

Xalqlar o'rtasida ko'priki: Turistlar va mahalliy aholi o'rtasidagi muloqot o'zaro hurmat va tushunishni oshiradi, bu global tinchlik va hamkorlikka xizmat qiladi.

Gender tengligi: Ekoturizm ko'pincha ayollar uchun ish imkoniyatlari yaratadi, bu ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi.

Biroq, madaniy deformatsiya xavfi mavjud. Masalan, mahalliy an'analar tijoratlashuvi ularning haqiqiy mohiyatini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Buni oldini olish uchun:

Mahalliy jamoalar madaniy tadbirlarni o'zlari nazorat qilishi kerak.

Turistlarga mahalliy odat va qoidalarni hurmat qilish bo'yicha ta'lim berilishi lozim.

O'zbekistonda ekoturizmning imkoniyatlari

O'zbekiston tabiiy va madaniy boyliklarga ega bo'lib, ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega:

Tabiiy hududlar: Nurota tog'lari, Chimgan, Zaamin milliy bog'i, Aralbo'yi va Kyzylkum cho'li kabi hududlar ekoturizm uchun jozibador. Bu yerlarda

trekking, yovvoyi tabiatni kuzatish va ekologik sayohatlar tashkil qilinishi mumkin.

Madaniy meros: Xiva, Buxoro va Samarqand kabi qadimiy shaharlar mahalliy jamoalar ishtirokida ekoturizm loyihalari bilan boyitilishi mumkin. Masalan, mahalliy hunarmandchilik ustaxonalari yoki an'anaviy oshxona tajribalari.

Barqaror loyihalar: O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish uchun quyosh energiyasidan foydalanadigan mehmonxonalar, chiqindilarni qayta ishlash tizimlari va mahalliy gidlar tayyorlash kabi loyihalar joriy qilinmoqda.

Muammolar: Ekoturizm infratuzilmasining yetishmasligi, mahalliy aholi orasida ekologik xabardorlikning pastligi va ortiqcha turistik yuklama xavfi rivojlanishga to'sqinlik qiladi. Bularni bartaraf etish uchun davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar hamkorligi zarur.

Xulosa

Ekoturizm, agar to'g'ri rejalashtirilsa va boshqarilsa, barqaror rivojlanishning uchta asosiy yo'nalishini – ekologiya, iqtisodiyot va ijtimoiy farovonlikni muvozanatlashga yordam beradi. U tabiiy resurslarni asrash, mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish va madaniy merosni saqlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston kabi tabiiy va madaniy boyliklarga ega mamlakatda ekoturizmni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki tabiat va madaniyatni kelajak avlodlar uchun saqlab qolishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, muammolarni oldini olish uchun davlat, mahalliy jamoalar va xususiy sektor o'rtasida yaqin hamkorlik zarur.

Adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasining «Turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni, 2017
2. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебник-М.:Аспект Пресс,2002-470 с

3. Ердавлетов С.Р География туризма: история, теория, методы, практика - Алматы. 2000 - 336 с.
4. Комилова Ф. Халқаро туризм бозори. –Т.: TDIU, 2001. - 64 б.
5. Хайитбоев Р., Матякубов У. Экологик туризм.-Самарканд. 2010